

MIGUEL FERNÁNDEZ BELMONTE

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΗ

ΠΕΡΔΙΚΙΔΗ

1 9 2 2 - 1 9 8 9

ΙΔΡΥΜΑ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΛΑΣΚΑΡΙΔΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο 20ός αιώνας, στον οποίο έζησε ο καλλιτέχνης Δημήτρης Περδικίδης (1922-1989), θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μια ανεπανάληπτη περίοδος δημιουργίας και καταστροφής. Οι παγκόσμιοι πόλεμοι, η ατομική βόμβα, η ιλιγγιώδης ανάπτυξη των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, η δημιουργία μιας μαζικής και καταναλωτικής κοινωνίας, άλλαξαν ολοκληρωτικά τα προσωπικά και συλλογικά οράματα.

Το καλλιτεχνικό έργο του Δημήτρη Περδικίδη εξελίχθηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ισπανία σε εκείνη την περίοδο των συνεχών αναταραχών, συμβιώνοντας με τη δικτατορία του στρατηγού Φράνκο και τη δημοκρατική μεταπολίτευση στην Ισπανία, και με τον Εμφύλιο Πόλεμο, την πολιτική αστάθεια και τη δικτατορία των συνταγματαρχών στην Ελλάδα.

Η παρουσία Ελλήνων καλλιτεχνών στην Ισπανία εντάσσεται στο ευρύτερο φαινόμενο της μετανάστευσης από την Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα. Το μεγαλύτερο ελληνικό μεταναστευτικό κύμα χρονολογείται μεταξύ 1950 και 1965, με σημαντικότερους προορισμούς στην Ευρώπη τη Γερμανία, το Βέλγιο, την Ιταλία, την Ελβετία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι λόγοι της διαμονής Ελλήνων καλλιτεχνών στην Ισπανία τον 20ό αιώνα διέφεραν, καθώς επίσης και η διάρκειά της, και τα κέντρα στα οποία ανέπτυξαν την καλλιτεχνική τους δραστηριότητα. Με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία, αναφέρονται 132 Έλληνες καλλιτέχνες που έχουν εκθέσει έργα τους στην Ισπανία, από τους οποίους 21 σπούδασαν εκεί (κυρίως μεταπτυχιακές σπουδές) και 9 έζησαν για ένα διάστημα τουλάχιστον 5 χρόνων ή εγκαταστάθηκαν μόνιμα εκεί.¹

Παραδείγματα Ελλήνων καλλιτεχνών που διέμεναν για μεγαλύτερη διάρκεια ή και μόνιμα αποτελούν οι Ιωάννης Ραφσομανίκης (1915-1937), Κων-

1. M. Fernández Belmonte, «Artistas griegos en España en el siglo XX», *Estudios Neogriegos* 19, Sociedad Hispánica de Estudios Neogriegos, 2021.

σταντίνος Κερεστεζής (1993-1998), Δημήτρης Περδικίδης (1953-1985) και Δημήτρης Παπαγεωργίου (1954-2017).

Οι περιπτώσεις του Δημήτρη Παπαγεωργίου και του Δημήτρη Περδικίδη είναι μοναδικές, λόγω της ποιότητας και της προβολής της καλλιτεχνικής παραγωγής τους, της εκθεσιακής δραστηριότητας και της συμμετοχής σε ισπανικές εκδόσεις σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας. Ειδικότερα στην περίπτωση του Παπαγεωργίου, η συμβολή του στη γνώση της χαρακτηριστικής στην Ισπανία ήταν γόνιμη και καθοριστική (τόσο ως καθηγητή μεταξύ του 1982 και του 1999 όσο και με τις συνεργασίες του με πολλούς Ισπανούς καλλιτέχνες).

Στην περίπτωση του Περδικίδη, έπειτα από μια φάση πειραματισμού και αφομοίωσης των νέων καλλιτεχνικών τάσεων, ο καλλιτέχνης ξεκίνησε να κάνει αφηρημένη τέχνη και να έχει έναν ενεργό ρόλο στην ισπανική σύγχρονη τέχνη, ειδικά μετά το 1959. Το 1964 και το 1966 συμμετείχε στην Μπιενάλε της Βενετίας στο ισπανικό περίπτερο, και το έργο του συμπεριλήφθηκε σε διεθνείς περιοδεύουσες εκθέσεις ισπανικής σύγχρονης τέχνης (στο Βέλγιο, στη Φινλανδία, στο Μαρόκο, στη Γερμανία κ.λπ.). Ξεχωριστοί τεχνοκριτικοί της εποχής, όπως, μεταξύ άλλων, ο M. Sánchez Camargo, ο M. Campoy, ο J. M. Moreno Galván και ο J. Hierro, αξιολόγησαν θετικά και παρακολούθησαν με ενδιαφέρον το έργο του.²

Στη συνέχεια, όπως είχε γίνει στις περιπτώσεις του J. Genovés, του R. Canogar και άλλων καλλιτεχνών, το έργο του επικεντρώθηκε σταδιακά σε παραστατικά θέματα σχετικά με την κοινωνική και πολιτική επικαιρότητα (ο πόλεμος του Βιετνάμ, η δικτατορία του Pinochet, η όλο και μεγαλύτερη παρουσία των υπολογιστών στις δυτικές κοινωνίες). Αυτή η μετάβαση από την αφηρημένη τέχνη στον κριτικό ρεαλισμό χαρακτήρισε το έργο του ως τα τέλη του '70 και το φέρνει κοντά σε εκείνο καλλιτεχνών όπως ο F. Somoza και ο Anzo.

Πέρα από τη σύνδεσή του με το ισπανικό εικαστικό πανόραμα της περιόδου, ο Περδικίδης πραγματοποίησε πολλές εκθέσεις στην Ελλάδα, κυρίως από τη δεκαετία του '60, προκαλώντας και εκεί το ενδιαφέρον τεχνοκριτικών και ιστορικών της τέχνης (μπορούν να αναφερθούν, μεταξύ άλλων, η M. Κοτζαμάνη, ο T. Σπυτέρης, ο A. Ξύδης και η E. Βακαλό). Επίσης, είχε μια συγκεκριμένη σημασία ως μία από τις καλλιτεχνικές φυσιογνωμίες που

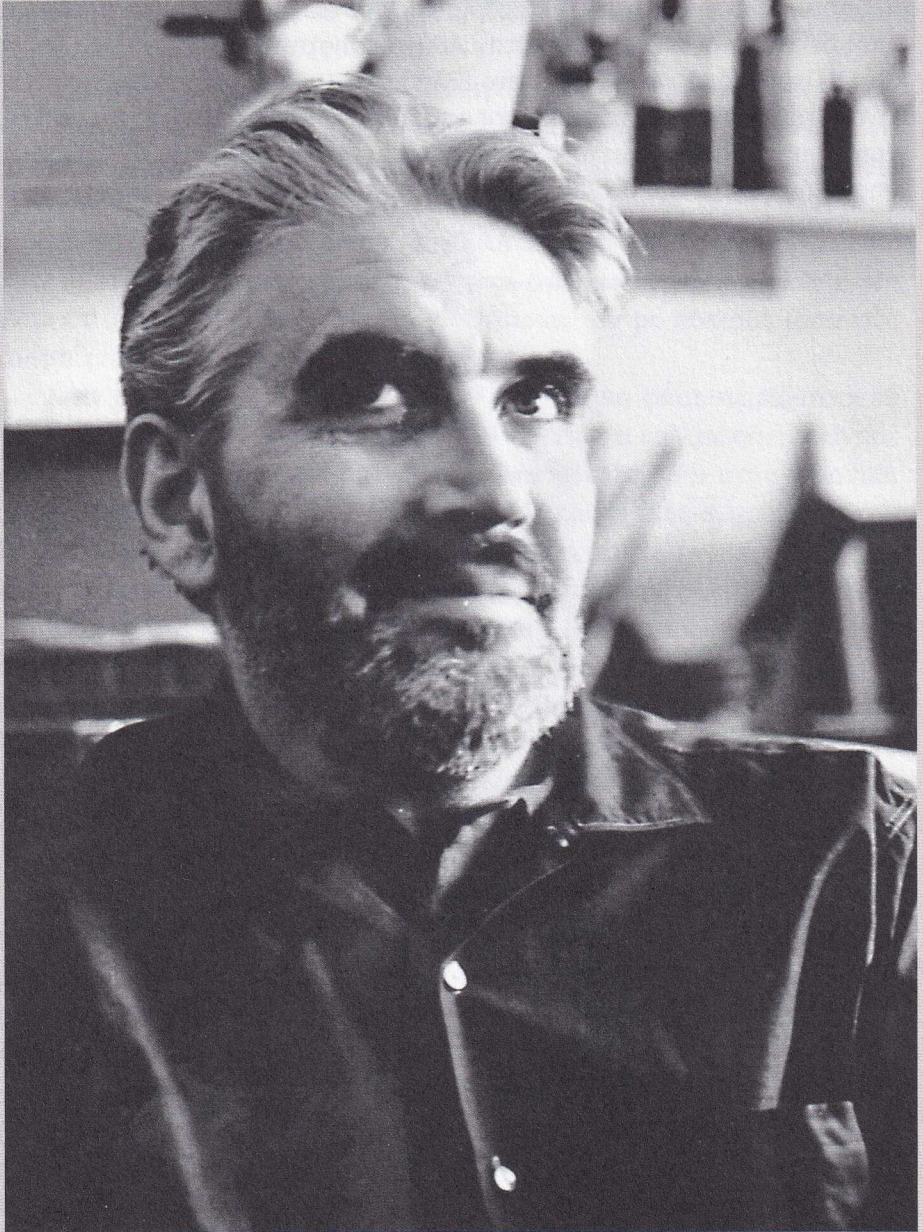
2. M. Fernández Belmonte, «Arte en la encrucijada. La recepción de la obra del pintor griego Dimitri Perdikidis (1922-1989) en España», *Archivo Español de Arte*, XC, 358, Απρίλιος-Ιούνιος 2017.

διαμαρτυρήθηκαν κατά της δικτατορίας των συνταγματαρχών στην Ελλάδα, όπως δείχνουν οι εκθέσεις του στην Αθήνα και στην Κύπρο.³

Ο Περδικίδης επέστρεψε στην Ελλάδα το 1985 και παρέμεινε ως τον θάνατό του το 1989. Το τελευταίο εικαστικό έργο του χαρακτηρίζεται από τη γεωμετρική αφαίρεση και μια έλλειψη άμεσης συμμετοχής στις εξελίξεις της ισπανικής σύγχρονης τέχνης.

3. M. Fernández Belmonte, «Ο Έλληνας ζωγράφος Δημήτρης Περδικίδης κατά την Επταετία των συνταγματαρχών», σε Λ. Γυιόκα, Π. Μπίκας (επιμ.), *Οι τέχνες στη δικτατορία. Εικαστική και αρχιτεκτονική παραγωγή στην Ελλάδα κατά την επταετία 1967-1974*, Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, ΕΕΙΤ, ΑΠΘ, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, 2021.

ΕΙΚ. 1

Φωτογραφία του Δ. Περδικίδη, Αρχείο της οικογένειας Περδικίδη.

ΜΙΑ ΖΩΗ ΣΕ ΔΥΟ ΧΩΡΕΣ

☞ Μια πρώτη ματιά

Ο Δημήτρης Περδικίδης είχε μια ισχυρή προσωπικότητα, επιβλητική και ελκυστική. Με ύψος πάνω από δύο μέτρα, όμορφος και κοινωνικός, ήταν μια παρουσία που ξεχώριζε όπου πήγαινε. Για παράδειγμα, όπως περιγράφει ο Παπαγεωργίου, σε ένα ταξίδι τους στη Σεγόβια, μερικά παιδιά ακολουθούσαν τον Δημήτρη παντού. Κάποια στιγμή, αυτός τα ρώτησε «Δεν έχετε δει ποτέ κάποιον τόσο ψηλό;» και αυτά απάντησαν «Τζάμπα ποτέ».¹

Κατά τη φοίτησή του στη Σχολή Καλών Τεχνών, σε φιλικούς κύκλους, ο Δημήτρης τραβούσε πάντοτε την προσοχή με τη γοητεία του. Ήταν πλακατζής, αγαπητός, αλλά ταυτοχρόνως ένας σφοδρός υπερασπιστής των απόψεών του. Δήλωνε ότι ο παππούς του καταγόταν από την Κρήτη –αν και δεν ίσχυε– και ήταν πολύ περήφανος για την καταγωγή αυτή.

Τον σέβονταν κριτικοί και καλλιτέχνες, τον υποστήριζαν η γυναίκα και η αδελφή του, και στο σπίτι του έρχονταν καλλιτέχνες, συνθέτες και δημιουργοί. Είναι πολλές οι φωνές που συμφωνούν ότι ήταν μεγαλόκαρδος, σαν ένα μικρό παιδί, χαρούμενος, συμπαθητικός, κοινωνικός, άμεσος και ανήσυχος, χωρίς αίσθηση για τα οικονομικά και πρακτικά θέματα.

Του άρεσε πολύ η φωτογραφία, και ήταν εξαιρετικά μορφωμένος, πολύγλωσσος (μιλούσε γαλλικά, γερμανικά, ισπανικά, αγγλικά και ελληνικά), βιβλιόφιλος. Ήταν μουσικός και τον γοήτευε η τεχνολογία. Αν και γενικά ανυπόμονος, όταν ήταν στο στούντιό του, μπορούσε να δουλεύει με υπομονή και λεπτότητα τη ματιέρα.

Στα πολιτικά, ο Περδικίδης ήταν αριστερός, αλλά χωρίς να ανήκει σε κάποιο κόμμα ή να φροντίζει να συμμετέχει σε κάποιο κύκλο. Η συνείδηση της ανεξαρτησίας του ήταν ένα στοιχείο κοινό σε όλες τις πτυχές της ζωής του.

1. Συνέντευξη από τον Δημήτρη Παπαγεωργίου, 21.12.2012, Μαδρίτη, σε Μ. Fernández Belmonte, *Το έργο του καλλιτέχνη Δημήτρη Περδικίδη (1922-1989) και η υποδοχή του στην Ισπανία και στην Ελλάδα*, ΑΠΘ, 2016, Παράρτημα 4.

❖ Ένα ταλαντούχο παιδί από το Νέο Φάληρο

Ο Δημήτρης-Εμμανουήλ Περδικίδης γεννήθηκε στις 4 Ιουλίου του 1922² και διέμενε στην οδό Κεχαγιά 24³ στο Νέο Φάληρο (Πειραιάς), τη σημερινή οδό Βενιζέλου.⁴

Ο πατέρας του, ο Λεωνίδας Περδικίδης (ΕΙΚ. 4-5), που γεννήθηκε στις 28 Φεβρουαρίου του 1892 στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, δούλευε για την ασφαλιστική εταιρεία Lloyds και ήταν μορφωμένος,⁵ έπαιζε βιολί και πήρε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους. Η μητέρα του, η Mathilde Vaïse, που γεννήθηκε στις 16 Μαρτίου του 1892 στο Μόντε Κάρλο,⁶ ήταν νοικοκυρά και μιλούσε γαλλικά και πολύ λίγα ελληνικά. Για τον λόγο αυτόν, στην οικογένεια χρησιμοποιούνταν τα γαλλικά ως δεύτερη γλώσσα. Ο Δ. Περδικίδης είχε επίσης μια μικρότερη αδελφή, τη Σοφία, γεννημένη το 1926.

Οι γονείς του Περδικίδη αγόρασαν το σπίτι στο Νέο Φάληρο, το οποίο είχε δύο ανεξάρτητους ορόφους και μια κοινή αυλή με φοίνικες, που επί Κατοχής πέρασε στην ιδιοκτησία της οικογένειας Καπετανάκη.

Το Νέο Φάληρο ήταν τότε ένα προάστιο πλουσίων, εκλεκτών οικογενειών, γεμάτο κοσμοπολίτικη πολιτιστική ζωή. Σήμερα ανήκει στον δήμο Πειραιά, στον οποίο επανεντάχθηκε το 1968.⁷ Η περιοχή ξεκίνησε να κατοικείται από το 1875, με την οικοδόμηση κατοικιών και ξενοδοχείων («Acteon», «Egli», «Grand Hotel»). Το 1928 είχε 5.341 κατοίκους, 5.168 το 1940 και 6.538 το 1951.⁸ Ήταν η πρώτη περιοχή της Αθήνας με λουτρά, με την οποία υπήρχε επικοινωνία μέσω τραμ από τις αρχές του 20ού αιώνα. Επιπλέον, στην περιοχή λειτουργούσαν εργοστάσια, όπως η εταιρεία ΧΡΩΠΕΙ (Χρωματοurgerία Πειραιώς).

Στην περιοχή αυτή, η οποία είχε σινεμά και θέατρο, έμεναν λογοτέχνες, όπως ο Γεώργιος Σουρής, ο Κλέων Τριανταφύλλου και ο Παύλος Νιρβάνας, στα σπίτια των οποίων γίνονταν πολλές συναντήσεις, και άλλες προσωπικό-

2. Ελληνικό διαβατήριο, Α 387703, Αρχείο της οικογένειας Περδικίδη.

3. *Ε΄ Πανελλήνιος Καλλιτεχνική Έκθεση*, κατάλογος έκθεσης, Ζάππειον Μέγαρον, Μάιος 1957, σ. 21.

4. Β. Πανδή-Αγαθοκλή, *Η ιστορία του Νέου Φαλήρου μέσα από τους δρόμους του*, Όμβρος, Χεν Ν. Φαλήρου, Αθήνα, 2001, σ. 15.

5. Συνέντευξη από τον Λεωνίδα Περδικίδη, 15.9.2011, Αθήνα, σε Μ. Fernández Belmonte, *Το έργο του καλλιτέχνη*, Παράρτημα 4.

6. Πιστοποιητικό (Certificat d' Etát Libre) στις 3.5.1920, στο οποίο αναφέρονται οι ημερομηνίες γέννησης της Mathilde και του Λεωνίδα Περδικίδη, Αρχείο της οικογένειας Περδικίδη.

7. Β. Πανδή-Αγαθοκλή, *Η ιστορία του Νέου Φαλήρου*, σ. 15.

8. Ν. Μέλιος, Ε. Μπαφούνη, *Νέο Φάληρο. Φωτογραφικό Οδοπορικό*, Νέο Φάληρο, 1998, σ. 18.

ητες, όπως ο ποιητής Ορέστης Λάσκος και ο διανοούμενος Νίκος Φραγκισκάτος. Με τέτοια πολιτιστική ζωή, το Νέο Φάληρο αποτελούσε ένα μέρος στο οποίο έρχονταν οι Αθηναίοι για να «θαυμάζουν το ζωολογικό κήπο του, το ενυδρείο του, τα θαλασσινά λουτρά του, για να παρακολουθήσουν μουσικές εκδηλώσεις, για να πάνε στο Λούνα Πάρκ».⁹

Το έτος που γεννήθηκε ο Περδικίδης, το 1922, «[τ]ο σύνολο σχεδόν των ξενοδοχείων και των εγκαταστάσεων στο Νέο Φάληρο όπως το Θέατρο και η Ταραντέλα παραχωρούνται για την εγκατάσταση των προσφύγων. Η παραλία του Νέου Φαλήρου γεμίζει από μικρασιάτες πρόσφυγες».¹⁰

Το Νέο Φάληρο μετατρέπεται, από το 1926, σε μια περιοχή με βιομηχανία, κατοικημένη από πολλούς εργάτες, στην πλειονότητά τους πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία.¹¹

Ο Δημήτρης Περδικίδης έζησε εκεί στα παιδικά του χρόνια και στην εφηβεία του, αποφοίτησε από το Μεικτό Γυμνάσιο Μοσχάτου (με βαθμό «Καλώς», 14)¹² και από μικρός βρισκόταν σε ένα περιβάλλον που υποστήριζε και ενθάρρυνε το ταλέντο του. Έμαθε να παίζει βιολί και σχεδίαζε ασταμάτητα, όπως δείχνει το τετράδιο ικνογραφίας του από το 1933, όταν ήταν 11 ετών.¹³ Επαναλαμβάνονται σε αυτό σχέδια και ακουαρέλες από ναύτες, στρατιώτες, τυχοδιώκτες και μαχητές, τουφέκια, πλοία και αεροπλάνα, καθώς και ποδοσφαιριστές, αγρούς, λουλούδια, ζώα και τοπία (ΕΙΚ. 6-7).

Με τον πόλεμο και την Κατοχή, η περιοχή άλλαξε δραματικά· διάφορα ξενοδοχεία καταστράφηκαν, εγκαταλείφθηκαν και η ζωή των κατοίκων άλλαξε απότομα. Το ίδιο συνέβη και για την οικογένεια Περδικίδη, με την κατάρρευση του οικονομικού κύρους της. Επί Κατοχής, η αδελφή του Δημήτρη, η Σοφία, δούλευε ως μαγειρίσσα για τους Γερμανούς, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτόν ένα ελάχιστο εισόδημα για την οικογένεια. Ήταν χρόνια στέρσης, στα οποία, ωστόσο, δεν σταμάτησαν οι συναντήσεις, η πολιτιστική και κοινωνική ζωή.

Την περίοδο αυτή πέθανε ο πατέρας του Δημήτρη (το 1941),¹⁴ και η Mathilde με τα δύο της παιδιά, τη Σοφία και τον Δημήτρη, έμεναν στον

9. http://pireorama.blogspot.gr/2012/01/blog-post_1900.html.

10. Ν. Μέλιος, Ε. Μπαφούνη, *Νέο Φάληρο*, σ. 17.

11. Β. Πανδής-Αγαθόκλη, *Η ιστορία του Νέου Φαλήρου*, σ. 11.

12. Μπητρώων Σπουδαστών, 205, Αρχείο ΑΣΚΤ.

13. Μ. Κοτζαμάνη, *Τετράδιο ικνογραφίας. Δημήτρης Περδικίδης 1933*, Ίτανος, 2004 και Αρχείο της οικογένειας Περδικίδη στη Μαδρίτη.

14. Υπάρχει μια απόδειξη στις 28.7.1941 από το γραφείο συντάξεων προς τη Mathilde Περδικίδου λόγω θανάτου του συζύγου της (Αρχείο της οικογένειας Περδικίδη).

κάτω όροφο του σπιτιού, ενώ στον επάνω έμενε η οικογένεια Καπετανάκη με την οποία διατηρούσαν στενή οικογενειακή σχέση.

Αυτό το σπίτι δεν έπαψε να είναι ...η λέσχη των φίλων. Κάθε βράδυ όλοι οι φίλοι δεν έκλειναν την πόρτα τους, έμενε με ένα μανταλάκι μόλις κατεβασμένο, κάναμε μια μπάμ ο καθένας και μπαίναμε μέσα. Εκεί λοιπόν, στο μικρό αυτό το αίθριο της εισόδου, μαζευόμαστε όλη η παρέα και κάθε βράδυ ήταν μια πανδαισία. Λογοτεχνικά θέματα, θέματα οικονομικά, ό,τι μπορούσαμε της εποχής εκείνης να καταλάβουμε και να αναλύουμε, για θέματα τέχνης, για θέματα του σχολείου και τα προβλήματά μας, ακόμα και τους έρωτες που γινόντουσαν μέσα στη φιλία, γινότανε σε αυτό το σπίτι. Ήταν η φωλιά όλων των φίλων. ... Και την εποχή ακόμα που ήταν δύσκολα τα πράγματα με την Κατοχή εκεί ήταν παράδεισος, κάθε βράδυ έπαιζε βιολί ο Μίμης, η *madame* έπαιζε πιάνο ... μια παρέα φοβερά αγαπητή.¹⁵

Εντωμεταξύ, η αδελφή του άρχισε να δουλεύει στο διπλωματικό σώμα ως υπάλληλος.

Τα παιδιά της οικογένειας Καπετανάκη ήταν τέσσερα, ο Νικόλαος, ο Χάρης, ο Δημήτρης και η Αδαμαντία, και μεγάλωσαν σχεδόν μαζί με τον Δημήτρη Περδικίδη πριν φύγει για την Ισπανία. «Ο Περδικίδης ήταν ένα παιδί ζωηρό, με πολλά ιδανικά, με πολλά όνειρα και σκληρό παιδί», θυμάται ο Νικόλαος Καπετανάκης,¹⁶ τον οποίο ο Δημήτρης ρωτούσε αν ήθελε να δει κάτι καλύτερα, για να του τρίψει στη συνέχεια ένα κρεμμύδι στα μάτια.

Ένας από τους φίλους του από εκείνα τα πρώτα χρόνια ήταν ο Ορέστης Παράσχης, που έγινε γιατρός, και με τον οποίο κράτησε επαφή σε όλη τη ζωή του. Πράγματι, ήταν ένα από τα άτομα που έβλεπε τακτικά μετά την επιστροφή του στην Αθήνα το 1985.

15. Συνέντευξη από την Ελένη Παράσχη, 12.10.2011, Νέο Φάληρο, Πειραιάς, σε Μ. Fernández Belmonte, *Το έργο του καλλιτέχνη*, Παράρτημα 4.

16. Συνέντευξη από τον Νικόλαο Καπετανάκη, 22.2.2012, Αθήνα, σε Μ. Fernández Belmonte, *Το έργο του καλλιτέχνη*, Παράρτημα 4.

ΕΙΚ. 2-3

Πρώην σπίτι της οικογένειας
Περδικίδη, Βενιζέλου 26
(Κεχαγιάς 24), Νέο Φάληρο,
και ο Δημήτρης Περδικίδης μικρό
παιδί, Αρχείο της οικογένειας
Περδικίδη.

ΕΙΚ. 4-5

Φωτογραφίες του Λεωνίδα
Περδικίδη, πατέρα του καλλιτέχνη
(στη λεπτομέρεια με το βιολί του),
Αρχείο της οικογένειας Περδικίδη.

ΕΙΚ. 6-7

Σχέδια από το τετράδιο
 ιχνογραφίας του Δ. Περδικίδη,
 1933, Αρχείο της οικογένειας
 Περδικίδη.

❖ Η αναζήτηση μιας πορείας

— ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η καλλιτεχνική δραστηριότητα του Δημήτρη Περδικίδη ήταν συνεχής καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, από τα τετράδια σχεδίων, όταν ήταν παιδί στο Νέο Φάληρο, έως τις τελευταίες ημέρες στο σπίτι του στην Κηφισιά, με πάνω από 30 ατομικές εκθέσεις εν ζωή και πολυάριθμες συμμετοχές σε ομαδικές εκθέσεις σε Ισπανία, Ελλάδα, Βενεζουέλα, Βέλγιο, Ιταλία, Σουηδία, ΗΠΑ, Γερμανία, Ελβετία, Αγγλία, Μαρόκο, Βραζιλία και Φινλανδία.

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να αναλύσουμε την πορεία των εκθέσεων του στην Ελλάδα και στην Ισπανία. Στην Ελλάδα, ύστερα από τη μικρή έκθεση στην κατοικία της οικογένειας Καπετανάκη το 1954 και τη συμμετοχή του στις Πανελλήνιες Καλλιτεχνικές Εκθέσεις του 1953, του 1956 και του 1957, έκανε εκθέσεις το 1960, το 1963, το 1964, το 1965 και το 1966, στην «Αίθουσα Αρχιτεκτονικής», στις γκαλερί «Κλειώ» και «Άστορ» και στη Μακεδονική Καλλιτεχνική Εταιρεία «Τέχνη» και την πρώτη του ατομική έκθεση στον ελλαδικό χώρο στην «Αίθουσα Χίλτον» το 1963.

Στη δεκαετία του '70, έκανε μια έκθεση στη Λευκωσία το 1970 και στην Ελλάδα τα έτη 1971, 1972, 1974, 1977 και 1979 στην γκαλερί «Δεσμός», στην Αίθουσα Τέχνης Αθηνών και στο «Χίλτον».

Στη δεκαετία του '80, έκανε εκθέσεις το 1985, το 1986, το 1987, το 1988 και το 1989 στις γκαλερί «Νέες Μορφές», «Εποχές» και στις Αίθουσες Τέχνης «Επίπεδα», στο Πνευματικό Κέντρο Φαλήρου, στην Αίθουσα Τέχνης Σταυρακάκη και στο «Σπίτι της Κύπρου».

Στην Ισπανία, ύστερα από δύο εκθέσεις στην Κουένκα το 1954 και το 1955, έκανε την πρώτη αναδρομική του το 1957 στην Αίθουσα της Γενικής Διεύθυνσης Καλών Τεχνών. Από το 1958 έως το 1969 έκανε εκθέσεις κυρίως στη Μαδρίτη, στις γκαλερί «Bucholz», «Nebli», «Biosca», «Ateneo», «Seiquer» και επίσης στην γκαλερί «Juana Mordó», «Cid» και στο Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Από το 1970 έως το 1980, χρονολογία της τελευταίας ατομικής έκθεσής του στην Ισπανία, εξέθεσε έργα του κυρίως στις γκαλερί «Seiquer» και «Ynguanzo».

Σημαντική είναι και η παρουσία του Περδικίδη σε διεθνείς εκδηλώσεις, στις οποίες συμμετείχε ως ένας εκ των αντιπροσώπων της ισπανικής τέχνης: το 1955 στην ισπανοαμερικανική Μπιενάλε, το 1961 στην Μπιενάλε του Σάο Πάολο, το 1964 στην 32η Μπιενάλε της Βενετίας, το 1965 στο ισπανικό περίπτερο στην Παγκόσμια Έκθεση της Νέας Υόρκης και το 1966 στην 33η Μπιενάλε της Βενετίας.

Αναλύοντας την εκθεσιακή δραστηριότητα του Δημήτρη Περδικίδη

με βάση τις δεκαετίες (λαμβάνοντας υπόψη τις εκθέσεις με τεκμηριωμένες ημερομηνίες), στη δεκαετία του '50 συμμετείχε σε δεκατέσσερις εκθέσεις, με την περισσότερη δραστηριότητα στα έτη 1955 (τρεις εκθέσεις) και 1958 (τέσσερις εκθέσεις), στη δεκαετία του '60 συμμετείχε σε εξήντα εκθέσεις, με μια ακμή δραστηριότητας τα έτη 1961 (εννέα εκθέσεις), 1962 (δέκα εκθέσεις), 1965 (εννέα εκθέσεις) και 1966 (έξι εκθέσεις). Στη δεκαετία του '70 συμμετείχε σε δεκαέξι εκθέσεις, με μεγαλύτερη δραστηριότητα το 1971 (τρεις εκθέσεις) και στη δεκαετία του '80 συμμετείχε σε δεκαέξι εκθέσεις.

Ο Δημήτρης Περδικίδης βραβεύτηκε σε διάφορες στιγμές της καριέρας του. Του απονεμήθηκε το Εθνικό Βραβείο Σχολής Γραφικών Τεχνών το 1958,¹⁷ το «Prix Suisse», αργυρό μετάλλιο του διεθνούς ελβετικού βραβείου αφηρημένης τέχνης από την γκαλερί «Kasper» στη Λοζάνη το 1961 και, το ίδιο έτος, το βραβείο των κριτικών του «Ateneo» της Μαδρίτης, το οποίο μοιράστηκε με τον Juan Barjola.

Τα βραβεία της Λοζάνης και του «Ateneo», τα οποία πρώτη φορά απονεμήθηκαν σε ξένο καλλιτέχνη, τα κέρδισε με τον πίνακα «Ορφέας».¹⁸ Υποψήφιοι για το βραβείο των κριτικών του «Ateneo» ήταν επίσης οι καλλιτέχνες Barjola, Vela, Rosales, Sempere, Albalat, Torres Monsó, Massats, Casamada, Povedano και Máximo de Pablo.¹⁹ Η κριτική επιτροπή είχε ως πρόεδρο τον γενικό διευθυντή επικοινωνίας κ. Rodríguez Casado και ως μέλη τους José de Castro Arines, Juan Antonio Gaya Nuño, Luis Figuerola Ferretti, Ramón D. Faraldo, José María Moreno Galván, Santiago Arbos Balleste, Manuel García Viñó, Manuel Campoy, Manuel Sánchez Camargo, Vicente Sánchez Marín, Cirilo Popovici και José Luis Tafur (διευθυντής της αίθουσας).²⁰ Το βραβείο απονεμήθηκε *ex aequo*, με τον Περδικίδα και τον Barjola να ισοψηφούν σε έξι συνεχόμενες ψηφοφορίες.

Συμμετείχε επίσης σε διαγωνισμό της γκαλερί «Biosca» το 1960, όπου το βραβείο απονεμήθηκε στη Menchu Gal, και στην τελευταία ψηφοφορία έφτασε μαζί με άλλους έξι καλλιτέχνες, ενώ είχε την υποστήριξη των Gaya Nuño, Miguel Fisac και Ramón D. Faraldo.

Υπάρχουν, επίσης, αναφορές για συμμετοχή του σε δυο φιλανθρωπικές δημοπρασίες: στις 23 Μαρτίου του 1960 για τα θύματα ενός σεισμού στην

17. L. Merino, συνέντευξη από τον Δημήτρη Περδικίδα, Galería Grises, φυλλάδιο έκθεσης, 18.4.1968.

18. J. de Castro Arines, «Perdikidis y Barjola en la actualidad de la pintura madrileña», *Informaciones*, 17.10.1961.

19. C. A., «Las exposiciones», 1961.

20. «Juan Barjola y Dimitris Perdikidis, premios Crítica Ateneo», 1961, *Ya*, 15.6.1961.

γκαλερί «San Jorge» (Πασέο ντε λα Καστεγιάνα 56), στην οποία διατέθηκαν ως δωρεές έργα των Pablo Picasso, Pancho Cossío, Benjamín Palencia, Juan Genovés, Manuel Hernández Mompró, Juana Francés, Nadia Yerba,²¹ και στις 2 Οκτωβρίου του 1962, με πρωτοβουλία του Vázquez Díaz, στην γκαλερί «Biosca», για τις πλημμύρες στη Βαρκελώνη, με έργα των Rafael Canogar, Manolo Millares, Lucio Muñoz, Manuel Hernández Mompró και Manuel Viola, μεταξύ άλλων.²²

Μπορούμε να σημειώσουμε κάποια γενικά γνωρίσματα του έργου του Δημήτρη Περδικίδη σε ό,τι αφορά το πλήθος των εκθέσεων και στο θεσμικό πλαίσιο τους:

- * Η εκθεσιακή δραστηριότητά του έγινε κυρίως στη Μαδρίτη, αλλά σημειώνεται μια τακτική, ιδιαίτερης σημασίας, εκθεσιακή παρουσία του έργου του και στον ελλαδικό χώρο.
- * Διεξήγαγε επαναλαμβανόμενες εκθέσεις στις γκαλερί και αίθουσες τέχνης «Biosca», «Ateneo», «Seiquer», «Ynguanzo» και στη Γενική Διεύθυνση Καλών Τεχνών στη Μαδρίτη, στην γκαλερί «Ivan Spence» στην Ιμπίθα και στις γκαλερί και αίθουσες τέχνης «Άστορ», «Χίλτον» και «Νέες μορφές» στην Αθήνα.
- * Το έργο του εκτέθηκε σε διεθνείς εκδηλώσεις και σε γκαλερί άλλων ξένων χωρών.
- * Η περίοδος στην οποία είχε περισσότερη προβολή, με γνώμονα τον αριθμό εκθέσεων και τη συμμετοχή σε καλλιτεχνικά διεθνή γεγονότα, τοποθετείται ανάμεσα στο 1960 και στο 1967.
- * Στη δεκαετία του '70 σημειώνεται σημαντική πτώση στον αριθμό των εκθέσεων του.
- * Μετά τον θάνατό του έχουν γίνει, σε μια περίοδο 25 χρόνων, τρεις αναδρομικές εκθέσεις στην Ελλάδα (συν μία μόνιμη έκθεση και μία περιοδική το 2014, και μία περιοδική το 2018), ενώ στην Ισπανία η τελευταία ατομική έκθεσή του έγινε το 1980 στην γκαλερί «Ynguanzo».
- * Η υπογραφή του άλλαξε αρκετές φορές. Στα πρώτα έργα του υπογράφει «Δ. Περδικίδης» στα ελληνικά, τις περισσότερες φορές με ένα στρογγυλεμένο δέλτα και άλλες με το κανονικό. Έχουμε επίσης μια υπογραφή του με λατινικά γράμματα, μόνο το επίθετο.

21. «Esta tarde subasta de cuadros pro damnificados de Agadir», ABC, 23.4.1960, σ. 48.

22. ABC, 2.10.1962, σ. 36.

Στα τελευταία χρόνια του '50, έχουμε την υπογραφή «D. Perdikidis» ή απλώς «Perdikidis» με λατινικούς χαρακτήρες και στις αρχές της δεκαετίας του '60 εμφανίζεται η υπογραφή με ένα μόνο ελληνικό γράμμα, το «Π». Σε ένα έργο του '65 ξαναβλέπουμε την υπογραφή «Perdikidis», ενώ σε σημαντικά έργα, όπως είναι το «Τρίπτυχο για έναν ήσυχο άνθρωπο» του 1966, έχουμε την υπογραφή «Περδικίδης» στα ελληνικά. Στη δεκαετία του '70, η υπογραφή που χρησιμοποιεί είναι «Περδικίδης» ή «Perdikidis», όπως και στα έργα του '80· στις δεκαετίες αυτές οι περισσότερες υπογραφές του είναι στα ελληνικά.

